

Aleksandra Maj
Uniwersytet Łódzki

Podejście Reggio Emilia jako doświadczenie edukacyjne oparte na partycypacji. O możliwym w przedszkolu przymierzu nauczycieli i rodziców

The Reggio Emilia Approach as an Educational Experience Based on Participation. About the Possible Alliance of Teachers and Parents in a Preschool

SŁOWA KLUCZOWE ABSTRAKT

przedszkole, Reggio Emilia, rodzice, partycypacja, społeczne zarządzanie, partnerstwo edukacyjne

Placówki wczesnej edukacji w Reggio Emilia (żłobki i przedszkola) są projektem edukacyjnym opartym na aktywnym uczestnictwie wszystkich zaangażowanych w proces edukacyjny protagonistów: dzieci, nauczycieli, rodziców. Fundamentalną zasadą definiującą przedszkola w Reggio Emilia jest partycypacja rozumiana jednak znacznie szerzej niż tylko branie udziału w czymś. Oznacza bycie częścią, wspólne budowanie tożsamości instytucji dla małych dzieci poprzez dialog, dyskusję oraz wymianę różnorodnych punktów widzenia. Prezentowany artykuł rekonstruuje ideę partycypacji oraz ilustruje, w jaki sposób realizowana jest ona w praktyce edukacyjnej. Akcentuje przede wszystkim perspektywę rodzica, który postrzegany jest jako kompetentny partner nauczycieli w procesie tworzenia i rozwijania koncepcji edukacji małego dziecka. Takie podejście wiąże się z odmiennymi formami uczestnictwa rodziców w życiu placówki. Idea partycypacji rodziców urzeczywistnia się m.in. w społecznym sposobie zarządzania przedszkolem, którego wyrazem jest funkcjonowanie w każdej placówce specjalnej rady *Consiglio Infanzia Città*. Odpowiedzialna jest

ona nie tylko za sprawy administracyjne, ale – co niezwykle ważne – również za rozwijanie projektu edukacyjnego miejskich placówek wczesnej edukacji w Reggio Emilia. Jej nadrzędnym zadaniem jest promowanie idei partycypacji, współodpowiedzialności za zarządzanie placówką, wymiana informacji i dyskusja nad problemami przedszkola. Przymierze pomiędzy nauczycielami i rodzicami, znoszące asymetryczny charakter relacji, oparte na wzajemnej akceptacji szacunku dla odmiennych doświadczeń, jest warunkiem niezbędnym dla doświadczania partycypacji przez same dzieci.

KEYWORDS **ABSTRACT**

preschool, Reggio Emilia, parents, participation, social management, school-family partnership

The Municipal Infant-toddler Centers and Preschools of Reggio Emilia, Italy, are educational projects based on the active participation of all of the protagonists (children, teachers, and parents) involved in the educational process. The fundamental principle which defines preschool in Reggio Emilia is participation, which is, however, understood far wider than only as taking part in something. It means being a part, jointly building the identity of an institution for small children through dialogue, discussion, and the exchange of various points of view. This work reconstructs the idea of participation and shows how it is realized in educational practice. It emphasizes, most of all, the perspective of parents, who are recognized as competent partners of teachers in the process of creating and developing the concept of early childhood education. Such an approach is related with various forms of family participation in the daily life of preschool. The idea of parents' participation is realized, among other things, in the social manner of managing a preschool, which is demonstrated by the functioning of a special City and Childhood Council (*Consiglio Infanzia Città*) in each centre. The council is responsible not only for administrative matters but, what is extremely important, also for developing the educational project in Reggio Emilia. Its overriding task is to promote the idea of participation, co-responsibility for managing the centre, exchange of information, and discussion on issues of the preschool. The alliance between teachers and parents, which eliminates the asymmetric nature of this relationship, is based on mutual acceptance and respect for different experiences and is an essential condition for experiencing participation by children themselves.

Wprowadzenie

„Projekt edukacyjny rozwijany przez żłobki i przedszkola w Reggio Emilia jest, z definicji, projektem opartym na partycypacji: jego prawdziwe edukacyjne znaczenie zasadza się na uczestnictwie wszystkich zainteresowanych. Oznacza to, że wszyscy – dzieci, nauczycielki i rodzice – włączają się w wymianę pomysłów, w dyskusję, mając poczucie wspólnego celu i uznając komunikowanie za wartość”¹. Z tej perspektywy placówki wczesnej edukacji w Reggio Emilia postrzegane są jako miejsca publiczne, otwarte na dialog, zapraszające do dyskusji i promujące debatę. Dialektyczna wymiana oraz porównywanie różnych punktów widzenia stają się podstawą budowania wspólnoty. Przedszkola, mające charakter świecki i pluralistyczny, otwarte są bowiem na odmienne interpretacje, różnorodne kulturowe doświadczenia, to przestrzeń dla praktykowania demokracji, która urzeczywistnia się w każdym elemencie podejścia edukacyjnego Reggio. Jako że każdemu z uczestniczących w tym projekcie podmiotowi przypisuje się kompetencje konstruowania wiedzy i tworzenia kultury, przedszkola w Reggio Emilia stają się miejscem rzeczywistej partycypacji, zarówno dzieci, jak i dorosłych.

Przedszkola w Reggio Emilia rezultatem kolektywnej mądrości

Od przeszło 50 lat przedszkola w Reggio Emilia są przykładem instytucji dla małych dzieci, przesiąkniętych atmosferą aktywnego uczestnictwa, kulturą refleksyjności, dialogiem; są miejscem promowania opartej na wiedzy, uczestniczącej, krytycznej demokracji lokalnej². Początki doświadczenia edukacyjnego Reggio to okres po zakończeniu II wojny światowej. Niezwykle istotną rolę w jego rozwoju mieli nie tylko pracujący w przedszkolach edukatorzy, ale także rodzice, którzy świadomi znaczenia jakości placówek wczesnej edukacji dla rozwoju własnych dzieci zabiegali o ich powstawanie. To właśnie z inicjatywy rodziców w latach 1945-1947 powstało w Villa Cella pierwsze przedszkole. Wspominając początki tego doświadczenia, L. Malaguzzi wskazuje na niezwykle rodzicielskie zaangażowanie. „[Przedszkola] powstały w wyniku prośb rodziców, których (...) uwaga skupiona była na dzieciach. Prosilili oni o nic więcej, jak tylko o szkołę, którą zbudowali swoimi własnymi rękoma, o szkołę, która mogłaby uczyć ich dzieci inaczej niż dotąd. Przyczyniły się do tego kobiety, które wyrażały swoje pragnienia. Równanie było proste: Skoro dzieci legitymują się prawami, powinny mieć również okazję

¹ P. Cagliari, A. Barozzi, C. Guidici, *Ku edukacyjnemu przedsięwzięciu opartemu na partycypacji – przemyślenia, teorie i doświadczenia*, [w:] *Demokracja i edukacja: dylematy, diagnozy, doświadczenia*, red. K. Gawlicz, P. Rudnicki, M. Starnawski, T. Tokarz, Wrocław 2014, s. 221.

² G. Dahlberg, P. Moss, A. Pence, *Poza dyskursem jakości w instytucjach wczesnej edukacji i opieki*, Wrocław 2013, s. 139.

do rozwijania swojej inteligencji, do bycia gotowym do odniesienia sukcesu, który nie może i nie powinien im uciec. To były idee rodziców, wyrażające uniwersalne aspiracje, deklaracje przeciwko zdradzie potencjału dziecka i ostrzegające, że przede wszystkim to dziecko musi być traktowane z powagą i z wiarą w nie. (...) Idee rodziców były podzielane przez innych, którzy rozumieli ich głęboką implikację. Jeśli nasze starania trwały, to właśnie dzięki tej kolektywnej mądrości³. Sukces edukacyjny, jak zauważył L. Malaguzzi, możliwy był tylko i wyłącznie dzięki dialogowi i współpracy, dzięki zespołowemu poczuciu odpowiedzialności za stworzenie takiego miejsca, w którym dziecięcy potencjał miał szansę się rozwijać. Rodzice, własnymi rękoma, pozbawieni środków finansowych, wybudowali szkołę, która stała się zalążkiem doświadczenia edukacyjnego uznawanego obecnie za jedno z najlepszych na świecie.

Sukcesywnie przedszkola w Reggio Emilia, stworzone i prowadzone przez rodziców, przekazywano pod jurysdykcję miasta. W 1963 roku swoją działalność rozpoczęło pierwsze miejskie przedszkole w Reggio Emilia, w 1970 roku natomiast powołano do życia pierwszy miejski żłobek. Głównym inicjatorem i inspiratorem tego edukacyjnego doświadczenia był przez lata, przywołany wcześniej, pedagog L. Malaguzzi (1920-1994). Od samego początku jednak w tworzeniu tożsamości placówek rodzice postrzegani byli jako partnerzy pedagogów, równoprawni członkowie przedszkolnej społeczności. Jak wspomina po latach C. Rinaldi, pomimo że partycypacja, dialog z rodzicami oraz współpraca z miastem nie zawsze były łatwe, doświadczenie to stało się doskonałym polem praktykowania demokracji. „Uczenie się znaczenia różnorodności (różniące się opinie), konstruowania zgody (porozumienie) oraz negocjacji było wymagającym czasem i złożonym zadaniem, które jeszcze wciąż nie jest zakończone. Pozwoliło to wszystkim protagonistom (rodzicom, nauczycielom, administratorom, politykom, innym mieszkańcom) zrozumieć, że koncepcja partycypacji jest nie tylko fundamentalną strategią polityki, ale także sposobem bycia, myślenia o sobie w relacji z innymi i ze światem. Poza tym jest to fundamentalna wartość edukacyjna i forma edukacyjnej aktywności, której dzieci mogą doświadczać od najmłodszych lat⁴. To właśnie efektem tak rozumianej partycypacji i współpracy jest sieć miejskich placówek wczesnej edukacji w Reggio Emilia⁵. Ich działanie opiera się na kilku kluczowych zasadach (tabela 1), które przez lata krystalizowały się w wyniku wspólnych dyskusji, i co niezwykle ważne, wciąż są poddawane kolektywnej refleksji i rekonstrukcji.

³ L. Gandini, *History, Ideas, and Basic Principles: An Interview with Loris Malaguzzi*, [w:] *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation*, red. C. Edwards, G. Forman, L. Gandini, Santa Barbara 2012, s. 36. O ile nie zaznaczono inaczej, wszystkich tłumaczeń z języków obcych dokonała autorka tekstu.

⁴ C. Rinaldi, *In Dialogue with Reggio Emilia. Listening, Researching and Learning*, London 2006, s. 155.

⁵ Obecnie sieć miejskich placówek wczesnej edukacji w Reggio Emilia obejmuje 12 żłobków przeznaczonych dla dzieci w wieku 3 miesiące – 3 lata oraz 21 przedszkoli przeznaczonych dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat.

Tabela 1. Fundamenty podejścia edukacyjnego Reggio Emilia

Fundamenty podejścia edukacyjnego Reggio Emilia	
obraz dziecka oparty na społecznym konstrukcjonizmie	dziecko silne, kompetentne, z potencjałem; aktywny uczestnik procesu uczenia się (<i>protagonista</i>)
100 języków dziecka	metafora ogromnego potencjału dziecka, różnorodnych możliwości poznawania i przedstawiania przez nie otaczającego je świata
<i>partecipazione</i> (partycypacja)	partnerstwo i podmiotowość trzech protagonistów: dzieci, nauczycieli i rodziców; współpraca z rodzicami i lokalną społecznością oparta na wzajemnej akceptacji, współdziałaniu, poczuciu odpowiedzialności
pedagogika słuchania	słuchanie jako proces polegający na byciu otwartym na innych, akceptowaniu różnic, interpretowaniu, nadawaniu znaczenia przekazywanemu komunikatowi, jak również uznawaniu wartości jego nadawcy; pobudza do refleksji i zadawania pytań
uczenie się jako konstruowanie wiedzy	proces asymilacji i akomodacji w grupie – konstruowanie wiedzy w procesie interakcji z innymi
progettazione	elastyczne podejście do programu; praca metodą projektów
organizacja	specyficzne zarządzanie placówką (społeczne zarządzanie) zarówno na płaszczyźnie administracyjnej, jak i pedagogicznej, jej podstawą jest kolegalność i współodpowiedzialność (np. <i>Coordinamento Pedagogico</i> , <i>Consiglio Infanzia Città</i>), jak również w organizacji całej pracy placówki (organizacja przestrzeni, pracy nauczycieli); sprzyja strategii partycypacji i budowaniu relacji
środowisko jako trzeci nauczyciel	przestrzeń przedszkola inspirująca do poszukiwania, odkrywania, komunikowania się i budowania relacji; atelier (studio) jako miejsce badania, tworzenia i używania 100 języków
dokumentowanie	notatki, zdjęcia, filmy, transkrypcje rozmów przedmiotem refleksji, dyskusji i wspólnej interpretacji wszystkich protagonistów

Fundamenty podejścia edukacyjnego Reggio Emilia	
rozwój zawodowy nauczycieli	nieustanny i niekończący się proces, będący nierozdzieloną częścią codziennej praktyki, w trakcie którego dokonywana jest zmiana; jego podstawą jest kolegalność, partnerstwo, partycypacja i interakcje
badania edukacyjne	codzienna praktyka konstruowania wiedzy, związalizowana dzięki dokumentacji, ściśle związana z rozwojem zawodowym nauczycieli, którzy postrzegani są jako twórcy teorii pedagogicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regolamento dei nidi e delle scuole dell'infanzia del Comune di Reggio Emilia*, <http://www.scuolenidi.re.it/allegati/Regolamentonidiscuolinfanzia%20.pdf> (dostęp: 1.03.2016).

Duch współuczestniczenia i demokracji przenika każdy z elementów podejścia Reggio. Dwa z nich jednak – partycypacja i społeczny sposób zarządzania placówką – najlepiej ilustrują wspólnotowy wymiar działalności placówek wczesnej edukacji w Reggio. W dalszej części tekstu to właśnie te dwa fundamenty zostaną szczegółowo omówione.

Partycypacja – respektowanie praw trzech protagonistów

Partycypacja jest strategią edukacyjną charakterystyczną dla tworzenia i funkcjonowania placówek wczesnej edukacji w Reggio Emilia. C. Rinaldi, podkreślając znaczenie współuczestniczenia wszystkich trzech protagonistów (dzieci, nauczycieli, rodziców) w doświadczeniu edukacyjnym Reggio, interpretuje partycypację nie tylko jako branie udziału w czymś. Według niej oznacza ona także „bycie częścią czegoś – istotą, treścią wspólnej tożsamości, oznacza »my«, które poprzez partycypację urzeczywistnia się. W taki oto sposób w naszym doświadczeniu edukacja i partycypacja zlewają się ze sobą; *co* (edukacja) i *jak* (partycypacja) stają się formą i treścią pojedynczego procesu tworzenia”⁶.

Pomimo że nadrzędną wartością podejścia Reggio jest dziecko silne i kompetentne, dziecko zdolne do konstruowania wiedzy i tworzenia kultury, współtwórcami przedszkoli jako wspólnoty uczącej się są poza dziećmi także dorośli. Potrzebę podmiotowego traktowania wszystkich jej członków akcentował również L. Malaguzzi: „Pomimo że w naszym doświadczeniu dostrzegamy siłę stawiania dziecka w centrum, zawsze czuliśmy, że jest taki rodzaj relatywności i niekompletności, któremu można stawić czoło

⁶ *The Charter of the City and Childhood Councils*, Reggio Emilia 2002, s. 8.

poprzez wykorzystanie drugiego albo trzeciego centrum: nauczycieli i rodziców. Naszym założeniem jest więc triada trzech centralnych podmiotów. Stworzenie przyjaznej szkoły (wydajnej, pomysłowej, miłej, komunikatywnej, dającej się dokumentować, będącej miejscem badań, uczenia się, refleksji, poznawania), w której szczęśliwi są dzieci, nauczyciele i rodzice – oto nasz cel⁷. Partycypacja odnosi się więc zarówno do dzieci, jak i dorosłych. Wiąże się z ich poczuciem przynależności do grupy, której działanie opiera się na solidarności, gotowości współpracy i współodpowiedzialności. Dzieci doświadczają partycypacji poprzez aktywne konstruowanie wiedzy, nadawanie subiektywnych znaczeń oraz negocjowanie ich z innymi. Dla dorosłych partycypacja oznacza gotowość do zaangażowania się w projekt oraz nieustający dialog, poprzez który edukatorzy i rodzice, wspólnie, będąc uważnym na codzienne edukacyjne działania, opracowują wskazówki dla polityki wczesnej edukacji i budują tym samym kulturę dzieciństwa⁸. Według jednego z rodziców, którego dziecko uczęszczało do przedszkola Reggio, partycypacja to „dążenie do rozwoju przez chwile wspólnej refleksji, przez możliwość wymiany, porównywania punktów widzenia, rozwijania własnych przemyśleń, tak że zbliżam się do swojego dziecka jako rodzic, tak że rozwijamy się jako ludzie”⁹.

W filozofię Reggio wpisana jest więc podmiotowość każdego z protagonistów, a przedszkola są miejscem, w którym prawa każdego z nich są uznawane i respektowane. Ilustrującym je dokumentem programowym jest Karta Trzech Praw (*Una Carta per Tre Diritti*), w którym L. Malaguzzi przedstawił istotę podmiotowości dzieci, nauczycieli i rodziców, rekonstruując posiadane przez nich prawa:

1. Prawo dzieci. Fundamentalnym prawem dzieci jest prawo do realizacji i rozwijania własnego potencjału poprzez uznanie ich społecznych kompetencji, okazywanie zaufania oraz zaspokajanie dziecięcej potrzeby uczenia się. Prawo to jest respektowane, szczególnie wtedy, gdy zapewnia się dzieciom efektywny sojusz z dorosłymi, gotowymi budować rusztowanie dla samodzielnego poszukiwania, i tworzenie przez dzieci własnych strategii myślenia i działania¹⁰.
2. Prawo nauczycieli. Nauczyciele oraz wszyscy pozostali pracownicy przedszkola mają przede wszystkim prawo do bycia częścią wspólnoty, do współpracy i różnorodnych interakcji. Mają prawo do udziału w procesie tworzenia i rozwijania koncepcji edukacji małego dziecka, które to prawo urzeczywistnia się dzięki otwartej dyskusji, poprzez wspólne konfrontowanie i rekonstruowanie znaczeń, zarówno między sobą, jak i z innymi dorosłymi¹¹.

⁷ L. Gandini, *History, Ideas, and Basic Principles*, dz. cyt., s. 22.

⁸ *The Charter of the City and Childhood Councils*, dz. cyt., s. 38-39.

⁹ P. Cagliari, A. Barozzi, C. Guidici, *Ku edukacyjnemu przedsięwzięciu*, dz. cyt., s. 221.

¹⁰ *Una Carta per Tre Diritti*, Reggio Emilia 1995, s. 6 (tłum. A. Książek).

¹¹ Tamże, s. 16.

3. Prawa rodziców. Beneficjentem praw w placówkach Reggio są również rodzice. Mają oni prawo do aktywnego uczestnictwa w procesie rozwoju własnych dzieci, który powierzono instytucji publicznej. Uczestnictwo to nie polega na delegowaniu i separacji. Przeciwnie – polega na pełnym zaangażowaniu rodziców, dzięki któremu możliwe jest stworzenie takiego systemu komunikacji, który prowadzi do większego, wzajemnego poznania oraz do kreowania bardziej efektywnych sposobów poszukiwania wartościowych rozwiązań edukacyjnych. „Jeśli szkoła i rodzice zmięrają ku wspólnotowej i interakcyjnej kulturze, która jest racjonalnym i korzystnym dla wszystkich wyborem (wszyscy poszukujemy doświadczeń bogatszych w znaczenia), wówczas można zrozumieć, jak błędna i nieprzyjazna jest pedagogika samowystarczalności i realizowania zaleceń oraz, z drugiej strony, jak przyjazna i owocna jest pedagogika partycypacji i poszukiwania”¹².

Legitymizacja powyższych praw jest elementem niezbędnym dla pełnego uczestnictwa w życiu placówki wszystkich protagonistów. Przedszkole jest swoistym komunikacyjnym systemem, zintegrowanym w taki sposób, że dobre samopoczucie jednego z protagonistów jest nie tylko skorelowane, ale i zdeterminowane dobrym samopoczuciem pozostałych¹³. Trudno więc mówić o partycypacji dziecka, jeśli nie doświadczają jej sami dorośli: nauczyciele czy rodzice. Ponieważ zagadnieniu temu, zarówno z perspektywy dziecka, jak i nauczyciela, poświęciłam dwa inne teksty, by ukazać wszystkie sposoby realizacji strategii partycypacji w instytucjach dla małych dzieci w Reggio Emilia, konieczne stało się opisanie jej z perspektywy rodziców.

Partnerstwo edukacyjne jako budowanie przymierza pomiędzy nauczycielami i rodzicami

Partnerstwo edukacyjne, w myśl twórczyni tej teorii J.L. Epstein, jest swoistym przymierzem rodziny, szkoły oraz najbliższego środowiska¹⁴. Jego istotnym aspektem jest „interaktywna formuła, rodzaj relacji, wzajemnego wpływu, jakie wywierają na siebie poszczególne jednostki oraz środowiska edukacji”¹⁵. Zbudowanie przymierza pomiędzy nauczycielami i rodzicami wymaga więc takiej przestrzeni edukacyj-

¹² Tamże, s. 22.

¹³ C. Rinaldi, *In Dialogue with Reggio*, dz. cyt., s. 27.

¹⁴ Współpraca ze środowiskiem lokalnym jest również niezwykle ważna w koncepcji Reggio Emilia. Charakteryzując partnerstwo edukacyjne z perspektywy doświadczeń Reggio, skupiam się przede wszystkim na relacji nauczycieli z rodzicami. Wątek współpracy ze społecznością lokalną zostanie poruszony, w dalszej części tekstu, przy okazji opisu funkcjonowania *Consiglio Infanzia Città*.

¹⁵ M. Mendel, *Nauczyciel z uczniem, rodzicami i lokalną społecznością. Koncepcje partnerstwa edukacyjnego*, [w:] *Pedagogika wczesnoszkolna – dyskursy, problemy, rozwiązania*, red. D. Klus-Stańska, M. Szczepka-Pustkowska, Warszawa 2009, s. 187.

nej, w której każdy jest słuchany, a prawa każdego respektowane. Przykładem takich placówek są właśnie przedszkola w Reggio Emilia, w których całkowicie zmienia się relacja nauczyciel – rodzic. Po pierwsze, ma ona charakter dynamiczny, ulega modyfikacji w zależności od profilu rodziny czy kontekstu społeczno-kulturowego, w którym funkcjonuje, od jej różnorodnych potrzeb i indywidualnych możliwości. Po drugie, istotną cechą tej relacji jest zniesienie jej asymetrycznego charakteru. Współpraca polega nie tyle na samym uczestnictwie rodziców w życiu placówki, ile na byciu jego częścią, kompetentnym partnerem nauczycieli w procesie tworzenia przestrzeni edukacyjnej. Zaangażowanie i udział rodziców nie jest utożsamiany z ich edukowaniem. Wiąże się ściśle z reinterpretacją roli nauczyciela, który przestaje być ekspertem, autorytarnie przekazującym wiedzę rodzicom. „Członek zespołu [nauczyciel, *pedagogista, atelierista*] jest nie tylko »zarządcą«, ale również beneficjentem procesu partycypacji i zarządzania. Nie jest osobą »wiedzącą«, która zwraca się do »osób niewiedzących« (rodziców), ale osobą, która proponuje, pozwala, aby jej osobiste i zawodowe umiejętności krążyły w systemie, i porównuje je z wiedzą rodziców. Wiedza przedszkola to nie wiedza zespołu czy też rodziców i dzieci. Wiedza przedszkola wyłania się z osmozy różnych rodzajów wiedzy, a z drugiej strony jest dzielona i porównywana z wiedzą szerszej kultury poza placówką”¹⁶. Dzięki takiemu podejściu tworzy się prawdziwa wspólnota ucząca się. Rodzice, partnerzy w komunikacji z nauczycielami, ukazują różnorodne punkty widzenia, zdeterminowane innymi przeżyciami oraz różnymi perspektywami kulturowymi, uzupełniając tym samym nauczycielski obraz dziecka oraz jego proces uczenia się. Ma to ogromne znaczenie dla kreowania zmiany w myśleniu o dziecku i dzieciństwie. Zamiast dostosowywania dziecka do społeczeństwa, w którym funkcjonuje, dokonuje się zmiana społeczeństwa, której celem jest zaspokojenie potrzeb dzieci i ich rodzin¹⁷. Uczestnictwo rodziców jest więc przykładem praktyki demokratycznej. Nauczyciele i pedagodzy „wchodzą w refleksyjne analityczne związki obejmujące rozumienie oraz możliwość formułowania sądów w odniesieniu do pracy pedagogicznej”¹⁸. Wobec powyższego komunikacja z rodzicami wymaga nowych narzędzi¹⁹ i metod, które będą alternatywą dla tradycyjnych spotkań z rodzicami, w trakcie których z reguły mówi nauczyciel, a rodzic jedynie słucha.

¹⁶ C. Rinaldi, *In Dialogue with Reggio*, dz. cyt., s. 30.

¹⁷ *Loris Malaguzzi and the Reggio Emilia Experience*, red. K. Hall, M. Horgan, A. Ridgway, R. Murphy, M. Cunneen, D. Cunningham, London 2010, s. 72.

¹⁸ G. Dahlberg, P. Moss, A. Pence, *Poza dyskursem*, dz. cyt., s. 140.

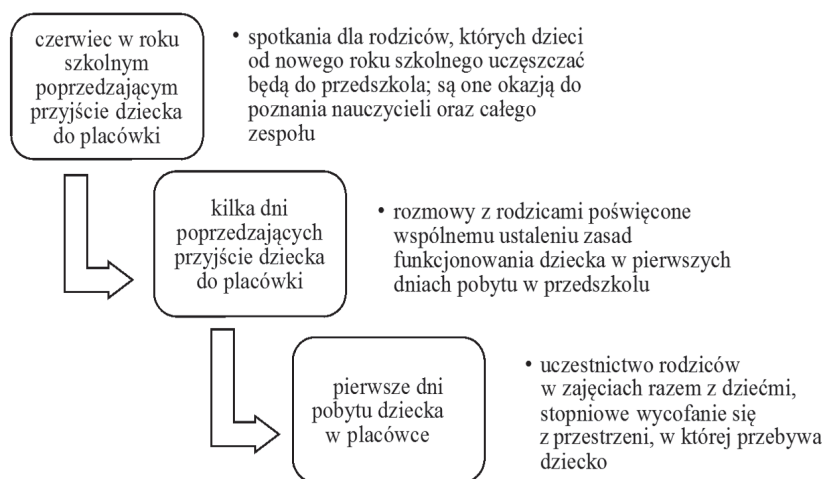
¹⁹ Charakterystycznym dla podejścia Reggio narzędziem w komunikacji między wszystkimi protagonistami jest dokumentacja pedagogiczna. Zob. A. Maj, *Dokumentowanie procesu edukacyjnego jako fundament pracy nauczyciela wczesnej edukacji – z doświadczeń nauczycieli przedszkoli w Reggio Emilia we Włoszech*, [w:] *Poznać. Zrozumieć. Doświadczyć. Konstruowanie wiedzy nauczyciela wczesnej edukacji*, red. J. Bonar, A. Buła, Kraków 2013, s. 129-146.

Spotkania nauczycieli z rodzicami jako budowanie wspólnoty uczącej się

Jednym z celów przedszkola Reggio jest stworzenie publicznej przestrzeni do dzielenia się i refleksji. Każda z form kontaktów nauczycieli z rodzicami przesiąknięta jest wzajemnym szacunkiem dla subiektywnych znaczeń i odmiennych interpretacji doświadczeń edukacyjnych.

Niezwykle ważnym elementem w relacji nauczyciel – rodzic jest proces włączania całej rodziny do przedszkolnej społeczności. To proces powolny i stopniowy, a czas jego trwania zależy od indywidualnych potrzeb każdej rodziny (np. dla dzieci z autyzmem może trwać nawet cały rok). Jego nadrzędnym celem staje się nawiązanie pozytywnych relacji będących podstawą dalszej współpracy, dlatego też spotkania z rodzicami są bardzo starannie zaplanowane. W ich trakcie nauczyciele zadają rodzicom dużo pytań, przede wszystkim po to, aby dać im poczucie bezpieczeństwa, poznać wszelkie niepokoje i pragnienia oraz dowiedzieć się jak najwięcej o potrzebach dziecka. Dodatkowo proces zadawania pytań rodzicom, kompetentnym partnerom w dyskusji na temat dzieciństwa, ma ich zachęcić do własnych przemyśleń i refleksji na temat swojego dziecka²⁰. Proces włączania rodzin zilustrowany został na modelu 1.

Model 1. Proces włączania rodzin do przedszkolnej społeczności

Źródło: opracowanie własne na podstawie I. Soncini, *The Inclusive Community*, [w:] *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation*, red. C. Edwards, G. Forman, L. Gandini, Santa Barbara 2012, s. 193-194.

²⁰ I. Soncini, *The Inclusive Community*, [w:] *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation*, red. C. Edwards, G. Forman, L. Gandini, Santa Barbara 2012, s. 193.

Każda z form spotkań z rodzicami jest próbą przełamania wspomnianej wcześniej asymetrycznej relacji nauczyciel – rodzic. Różnorodność form rodzicielskiego zaangażowania, odpowiadająca odmiennym potrzebom, zainteresowaniom czy aspiracjom oraz docenianie obecności dorosłych, bez względu na ich status czy możliwości, jest warunkiem koniecznym dla urzeczywistnienia idei partycypacji. Unikatowość doświadczeń Reggio Emilia w zakresie angażowania rodziców nie kryje się jednak tylko i wyłącznie w bogatych różnorodnych formach spotkań z rodzicami (tabela 2), te są bowiem jedynie praktycznym następstwem przyjętych założeń. Istotą, co koniecznie trzeba podkreślić, jest proces budowania relacji pomiędzy wszystkimi osobami zaangażowanymi w tworzenie projektu edukacyjnego, który opiera się na dialogu, akceptacji odmienności, a opisane powyżej formy spotkań powinny być postrzegane jedynie jako narzędzie. To partycypacja jest podstawą partnerstwa edukacyjnego w przedszkolach Reggio Emilia. Jak zaznacza P. Cagliari: „W rzeczywistości partycypacja to nie model, który można odtworzyć. Przede wszystkim zaś nie jest to seria kolejno po sobie następujących wydarzeń. To doświadczenie i proces, którego treści i strategię są ze sobą powiązane i współzależne. Partycypacja wyznacza kierunki, które są zawsze nowe (wyjątkowe i oryginalne) i powstają w bliskim związku z tożsamością konkretnych protagonistów i grup, w których się spotykają”²¹.

Tabela 2. Formy współpracy z rodzicami w przedszkolach Reggio Emilia

Nazwa	Adresaci	Charakterystyka
Spotkania klasowe	Wszyscy rodzice z danej grupy	Poświęcone gromadzeniu pomysłów i wspólnemu opracowywaniu możliwych kierunków działań w konkretnej grupie; nauczyciele przedstawiają przykładowe projekty i propozycje zajęć, dokonywane jest też podsumowanie i ewaluacja dotychczasowej pracy. Odbywają się 6, 7 razy w ciągu roku.
Spotkania w małych grupach	Kilkoro rodziców z danej grupy zainteresowanych tematem	Są okazją do bardziej spersonalizowanej dyskusji. Wybrany temat jest analizowany przy udziale wszystkich uczestników. Podstawą tych spotkań jest komunikacja oparta na wzajemnym słuchaniu. Ich odmianą są tzw. in-depth study week – obejmujące kilka wieczornych spotkań.
Spotkania indywidualne	Pojedynczy rodzice	Są odpowiedzią na indywidualne potrzeby rodziny. Mogą być inicjowane zarówno przez rodziców, jak i nauczyciela.
Spotkania tematyczne	Wszyscy rodzice z danej placówki	Uczestniczą w nich nauczyciele i rodzice zainteresowani dyskusją na konkretne tematy, np. rola taty w życiu przedszkolaka. Spotkanie może być zainicjowane przez każdego nauczyciela, członka zespołu czy rodzica, bez względu na to, do jakiej grupy uczęszcza dziecko.

²¹ P. Cagliari, A. Barozzi, C. Guidici, *Ku edukacyjnemu przedsięwzięciu*, dz. cyt., s. 224-225.

Nazwa	Adresaci	Charakterystyka
Spotkania z ekspertami	Rodzice z różnych placówek	Mają charakter otwarty i przyjmują formułę wykładów lub dyskusji. Skierowane są do rodziców z wszystkich żłobków i przedszkoli; może angażować kilka placówek
Spotkania zarządzane przez rodziców	Wszyscy chętni rodzice	Stanowią forum wymiany poglądów i doświadczeń pomiędzy rodzicami. Rolę gospodarza pełnią rodzice, którzy inicjują i prowadzą spotkanie. Nauczyciele uczestniczą w nich na zaproszenie rodziców.
Working session		Obejmują wieczorne spotkania, podczas których pracownicy, rodzice, jak również inni członkowie rodziny pracują nad realizowanym projektem.
Laboratorium		Przyjmuje postać warsztatów, podczas których rodzice zdobywają umiejętności z zakresu np. malowania, wykorzystania papieru, tworzenia kukiełek. Odmianą tego rodzaju spotkań są tzw. wieczory w kuchni, podczas których rodzice gotują wraz z dziećmi potrawy z przedszkolnego menu. Ukoronowaniem pracy jest wspólny posiłek.
Imprezy okolicznościowe	poszczególne grupy, sieć placówek, cała lokalna społeczność	Obejmuje różnorodne formy spotkań, m.in. pikniki, wycieczki, uroczystości.

Źródło: opracowanie własne na podstawie C. Rinaldi, *In Dialogue with Reggio Emilia. Listening, Researching and Learning*, London 2006, s. 41-43.

Spółeczne zarządzanie (*gestione sociale*)

Drugim niezwykle ważnym elementem funkcjonowania placówek wczesnej edukacji w Reggio Emilia, który odzwierciedla ich partycypacyjny charakter, jest sposób ich zarządzania, nazywany zarządzaniem społecznym (*gestione sociale*). Według L. Malaguzziego jest ono „organizacyjną i kulturową formą zarządzania, która obejmuje takie procesy, jak: partycypacja, demokracja, współodpowiedzialność, wglębianie się w problemy i podejmowanie decyzji w ramach każdej placówki. Zarządzanie społeczne jest rozumiane jako projekt w ramach projektu edukacyjnego [żłobków i przedszkoli w Reggio Emilia – przyp. wł.], w którym rodzina z pierwotnej ukrytej pozycji przejmuje funkcję publiczną z pełnym udziałem w zarządzaniu”²². Zarządzanie i podejmowanie decyzji w placówkach w Reggio Emilia jest więc wynikiem współpracy w ramach zespołów, a nie efektem jedno-

²² *Carta dei Consigli Infanzia Città*, <http://www.scuolenidi.re.it/allegati/cartaconsigliweb.pdf> (dostęp: 15.04.2010), tłum. A. Maj, P. Wójcik.

osobowego działania. Taka organizacja pracy przyczynia się do rozwoju koncepcji edukacji przedszkolnej jako całości, jak również do indywidualnego rozwoju każdego protagonisty.

Idea społecznego zaangażowania była obecna w instytucjach dla małych dzieci w Reggio Emilia od lat 70. XX wieku i przez kolejne trzy dekady realizowano ją poprzez funkcjonowanie w każdej placówce rady zarządzającej, tzw. *Consiglio di Gestione*. Ze względu na zmieniający się kontekst społeczny konieczna okazała się jednak reinterpretacja roli i funkcji tych rad. Zmiana ta nastąpiła w 2002 roku wraz z symboliczną zmianą nazwy z *Consiglio di Gestione* (Rada Zarządzająca) na *Consigli Infanzia Città*²³ oraz ogłoszeniem *Carta dei Consigli Infanzia Città* – dokumentu nakreślającego filozofię i ideę działania tychże rad. Z roli ciała doradczego, zarządzającego sprawami administracyjnymi, takimi jak np. proces rekrutacji czy opłaty, przeistoczyła się w organ mający za zadanie promowanie i podtrzymywanie współpracy pomiędzy rodzicami, edukatorami i środowiskiem lokalnym oraz dbanie o jak najwyższą jakość usług edukacyjnych²⁴. Pierwszym krokiem było wspólne (nauczycieli, rodziców oraz przedstawicieli władz miejskich) opracowanie wspomnianego wyżej dokumentu. Karta ta jest zbiorem zasad i wartości podzielanych przez wszystkie osoby zaangażowane w projekt edukacyjny. Jest swoistym kompasem, który wskazuje poszczególnym radom kierunek działania, jednak na tyle ogólnym i programowo otwartym, że stwarza im przestrzeń do wypracowania własnej indywidualnej tożsamości²⁵.

Działalność *Consiglio Infanzia Città*

Nadrzędnym zadaniem *Consiglio Infanzia Città* jest promowanie idei partycypacji, współodpowiedzialność za zarządzanie placówką, wymiana informacji i dyskusja nad problemami szkoły. Jej działanie opiera się na słuchaniu, interpretowaniu, badaniu potrzeb i propozycji rodziców, których rada reprezentuje w relacji z władzami miejskimi. *Consiglio Infanzia Città*, składająca się z pracowników przedszkola, *pedagogisti*, rodziców i mieszkańców miasta, funkcjonuje w każdej placówce. Rada wybierana jest co trzy lata w demokratycznych wyborach. Cel jej działalności to zaangażowanie rodziców i mieszkańców w zarządzanie placówką. Dwie podstawowe funkcje rady to:

A – przetwarzać kulturę (*elaborazione culturale*) oraz

B – opracowywać propozycje o charakterze politycznym i instytucjonalnym (*elaborazione di proposte politico-istituzionali*).

²³ Niemożliwe jest dosłowne przetłumaczenie na język polski nazwy *Consiglio Infanzia Città*. Jedną z propozycji mogłaby być „Miejska rada do spraw dzieciństwa” (*consiglio* = rada, *infanzia* = dzieciństwo, *città* = miasto). Ze względu jednak na trudności translacyjne i dla podkreślenia unikatowości takiego organu wspierającego działalność placówek wczesnej edukacji zdecydowałam się pozostawić oryginalną włoską nazwę: *Consiglio Infanzia Città* – liczba pojedyncza, *Consigli Infanzia Città* – liczba mnoga.

²⁴ <http://centrodocumentazione06.provincia.re.it/page.asp?IDCategoria=751&IDSezione=4955&ID=94160> (dostęp: 15.04.2010).

²⁵ *The Charter of the City*, dz. cyt., s. 15.

Każda z tych funkcji realizowana jest na trzech połączonych ze sobą poziomach: na poziomie pojedynczej placówki (I), w ramach sieci miejskich placówek wczesnej edukacji (II) oraz na forum miasta (III). Funkcje i zadania rady szczegółowo ilustruje tabela 3.

Tabela 3. Funkcje i zadania *Consiglio Infanzia Città*

		Funkcje <i>Consiglio Infanzia Città</i>			
		A.	Przetwarzanie kultury	B.	Opracowanie propozycji o charakterze politycznym i instytucjonalnym
Poziom		Działania			
I	konkretnej, pojedynczej placówki	prowadzenie dialogu w celu rozwijania i uaktualniania kultury w zakresie takich obszarów jak: <ul style="list-style-type: none"> • dzieciństwo, rodzina, ideologia edukacyjna • idea uczenia się • nowe konteksty społeczno-kulturowe; nowe potrzeby i prawa 	<ul style="list-style-type: none"> • przywitanie (włączanie nowych rodzin) • informowanie i bycie widocznym • ewaluacja i podnoszenie jakości pracy danej placówki • promowanie partycypacji rodzin 		
II	sieci miejskich żłobków i przedszkoli		<ul style="list-style-type: none"> • współtworzenie bazy pomysłów edukacyjnych • inicjowanie i podtrzymywanie dialogu z innymi instytucjami edukacyjnymi • rozpowszechnianie i promowanie kultury dzieciństwa 		
III	miasta		<ul style="list-style-type: none"> • organizowanie i promowanie działań skierowanych do szerszej społeczności • budowanie i utrzymywanie relacji z wszystkimi podmiotami wspierającymi działalność żłobków i przedszkoli 		

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Charter of the City and Childhood Councils*, Reggio Emilia 2002, s. 56-62.

Przedszkola w Reggio Emilia, będące miejscem ściśle związanym ze społeczeństwem, w którym funkcjonują, są – jak podkreśla C. Rinaldi – miejscem tworzenia, a nie trans-

misji kultury. Odbywa się to przy udziale wszystkich zainteresowanych: dzieci, rodziców, pracowników czy mieszkańców, którzy mają realny wpływ na kształtowanie tożsamości placówki, tym samym wpływają na tworzenie kultury²⁶. W procesie tym szczególną rolę odgrywa rada *Consiglio Infanzia Città*, której nadrzędnym zadaniem jest właśnie przetwarzanie kultury, w szczególności w zakresie kultury dzieciństwa (A). To jeden z głównych kierunków działania rad i dzięki podejmowaniu dialogu na każdym poziomie projekt edukacyjny może rozwijać się i podnosić swoją jakość.

Dialog jest również podstawą opracowywania nowych propozycji i rozwiązań w instytucjach dla małych dzieci (B). Na poziomie przedszkola (BI) ich źródłem są propozycje, sugestie czy krytyczne uwagi członków rodzin, tworzących dane przedszkole. Na ich podstawie przygotowywane są nie tylko propozycje rozwoju dla konkretnej placówki, ale również dla całej sieci. W ramach działań podejmowanych w przedszkolu rada jest odpowiedzialna za przygotowanie i organizowanie procesu włączania nowych rodzin do przedszkolnej społeczności oraz promowanie partycypacji wszystkich rodziców. Poszukiwane są takie strategie, które stworzą warunki do aktywnego uczestnictwa i nie dopuszczą do wykluczenia żadnej z rodzin. Warunkiem koniecznym dla zrealizowania powyższych zadań jest przejrzystość i czytelność działania każdej z rad. Dzięki wykorzystaniu różnorodnych sposobów komunikacji promowana jest partycypacja, której podstawą staje się wzajemne słuchanie. Ponadto rada dokonuje ewaluacji pracy placówki, szczególnie w zakresie realizowania idei partycypacji, oraz dba o podnoszenie jakości pracy przedszkola. Dokonuje tego poprzez promowanie spotkań, których celem jest wspólna dyskusja, organizowanie zbiórki funduszy, poszukiwanie sojuszników i utrzymywanie kontaktów z różnymi organami czy tworzenie grup zadaniowych odpowiedzialnych za poszczególne obszary działania. Rokrocznie każda z rad jest zobowiązana przedstawić rodzicom pisemną propozycję swoich działań. W zależności od postawionych celów każda rada wybiera własną formę organizacji pracy, dzieli się na kilka 5-6-osobowych zespołów (np. grupa do spraw pedagogicznych, środowiska edukacyjnego, uroczystości). Spotkania rady mogą być zwoływane przez jej członków bądź pracowników placówki. Przykładowo w placówce, do której uczęszcza 75 dzieci, rada może być złożona z 19 rodziców, 13 pracowników przedszkola i 7 mieszkańców miasta²⁷.

Na poziomie sieci placówek (BII) rada reprezentuje rodziców konkretnej placówki w relacji z innymi radami, jak również w relacji z miejską administracją. Desygnowana przez rodziców staje się partnerem w dyskusji na temat polityki oświatowej. Udostępnia i rozpowszechnia wypracowane w ramach działania na poziomie przedszkola pomysły i rozwiązania, które są bazą dla wymiany i przygotowywania propozycji na skalę

²⁶ C. Rinaldi, *In Dialogue with Reggio*, dz. cyt., s. 140.

²⁷ L. Gandini, *Parent Participation in Governance of the Schools: An Interview with Sergio Spaggiari*, [w:] *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation*, red. C. Edwards, G. Forman, L. Gandini, Santa Barbara 2012, s. 123.

lokalną i krajową. Aby zachęcać i stwarzać okazję do dialogu i obejmującej szerszy zasięg partycypacji, rada nawiązuje dialog z innymi instytucjami edukacyjnymi w mieście. Dodatkowo w trakcie publicznych spotkań i wydarzeń promuje w mieście kulturę dzieciństwa. W celu realizacji założeń zwoływane jest tzw. *Interconsiglio*, w skład którego wchodzi przedstawiciele rad wszystkich żłobków i przedszkoli, tworzących sieć miejskich placówek wczesnej edukacji, asesor – przedstawiciel władz miejskich odpowiedzialny za edukację oraz przedstawiciele organizacji wspierających działalność i rozwój projektu edukacyjnego Reggio Emilia: *Reggio Children*²⁸, stowarzyszenia *Associazione Internazionale Amici di Reggio Children*²⁹ oraz *Istituzione Scuole e Nidi d'infanzia*³⁰ (przewodniczący, dyrektor, członkowie rady administracyjnej). *Interconsiglio* jest ciałem doradczym władz miasta zarówno w zakresie spraw administracyjnych, jak i polityki oświatowej. Promuje jakościowy i ilościowy rozwój sieci placówek oraz kulturę dzieciństwa. Zwoływane jest przynajmniej trzy razy do roku przez przewodniczącego *Istituzione*³¹. Innym rozwiązaniem usprawniającym działanie rad na poziomie sieci jest powoływanie specjalnych grup zadaniowych, np. komisji, która ocenia i opiniuje kryteria rekrutacji do placówek, lub opiniujących proponowane rozwiązania edukacyjne, np. nowe lokalne przepisy oświatowe.

Istotną rolę w rozpowszechnianiu idei partycypacji pełni *Consiglio Infanzia Città* także na forum miasta (BIII). Podtrzymuje relację z innymi podmiotami w mieście, które w różnym zakresie i w różnych kontekstach wspierają działalność placówek wczesnej edukacji. Rada angażuje się w inicjowanie i organizację przedsięwzięć, które skierowane są do dzieci i ich rodzin. Przykładem takich inicjatyw mogą być dwie plenerowe imprezy *Reggionarra*³² czy *Remida Day*³³.

²⁸ *Reggio Children* – Międzynarodowe Centrum Obrony i Wspierania Potencjału i Praw Wszystkich Dzieci jest instytucją utworzoną w 1994 roku z inicjatywy Loris Malaguzzi. Jej głównym zadaniem jest organizowanie i prowadzenie przedsięwzięć mających na celu wymianę edukacyjno-kulturową pomiędzy doświadczeniem placówek wczesnej edukacji w Reggio Emilia a edukatorami i badaczami z całego świata. Zob. www.reggiochildren.it.

²⁹ *Associazione Internazionale Amici di Reggio Children* – Międzynarodowe Stowarzyszenie Przyjaciół Reggio Children, powstało w maju 1994 roku jako organizacja non-profit, której celem było promowanie idei Loris Malaguzzi. W 2011 roku uległo transformacji, stając się częścią fundacji *Fondazione Reggio Children Centro Loris Malaguzzi*. Jej nadrzędnym zadaniem jest rozpowszechnianie wartości podejścia Reggio Emilia na całym świecie. Zob. www.reggiochildrenfoundation.org.

³⁰ *Istituzione Scuole e Nidi d'infanzia* – organ miasta Reggio Emilia powołany w celu zarządzania placówkami wczesnej edukacji (żłobkami i przedszkolami). Posiada autonomię dydaktyczną, pedagogiczną, administracyjną oraz własny budżet. Władze *Istituzione* nominowane są przez burmistrza miasta.

³¹ *Regolamento dei nidi e delle scuole*, dz. cyt.

³² *Reggionarra* poświęcone jest wspólnemu opowiadaniu bajek i snuciu narracji. Zob. www.reggionarra.it.

³³ *Remida Day* jest dedykowany kreatywnemu i ekologicznemu wykorzystaniu niepotrzebnych materiałów. Zob. <http://www.remida.org/remida-day/>.

Proces wyboru członków *Consiglio*

Nie tylko sama działalność rad jest przykładem partnerstwa edukacyjnego i urzeczywistnienia idei współodpowiedzialności za zarządzanie instytucjami dla małych dzieci. Również sposób wyboru członków rady jest urzeczywistnieniem opisanej powyżej strategii partycypacji. Uprawnieni do głosowania są wszyscy pracownicy miejskich placówek wczesnej edukacji, rodzice oraz mieszkańcy miasta. Głosowanie odbywa się anonimowo, w trakcie publicznego spotkania wyborczego. Każdy głosuje indywidualnie. Lista kandydatów do rad, w skład której wchodzi pracownicy placówek, bez względu na pełnioną funkcję i formę zatrudnienia, rodzice oraz mieszkańcy miasta, musi zostać wywieszona w widocznym miejscu i przedstawiona na specjalnym zebraniu. Dodatkowo informacja o wyborach musi zostać szeroko rozpowszechniona. Nauczyciele i rodzice głosują na listę swojej grupy, pozostali członkowie zespołu: kucharki, pracownicy administracyjni, *atelieristi*, *pedagogisti* dzielą się pomiędzy grupy. Rodzic ma prawo głosowania na każdą grupę swojego dziecka. Nie ma limitu liczby wybranych kandydatów. Każdy, kto zgłosi swoją kandydaturę do rady, może zostać wybrany. Można głosować na poszczególnych kandydatów bądź całą listę. Jak podkreśla C. Rinaldi, „Bardzo często mówimy o mniejszościowych i większościowych grupach, które pojawiają się w radach, skutkując niebezpiecznymi podziałami. Ale życie rady, partycypacji i demokracji w przedszkolu nie może być kwestią mniejszości czy większości. Musi to być kwestia wspólnego rozwoju, który następuje dzięki procesowi wspólnego zdobywania wiedzy i umiejętności. Nie powinno być żadnych rozwiązań narzucanych przez większość, tylko takie rozwiązania, które wyłaniają się w wyniku owocnego dialogu, dzielenia się i wymiany, którego ostatecznym rezultatem jest osiągnięcie wspólnego rozwoju i procesu tworzenia”³⁴.

Z takiej perspektywy wybory mają charakter symboliczny. Stają się pretekstem do podjęcia dialogu, a uczestnictwo w nich jest swoistym społecznym uznaniem, akceptacją statusu i rangi *Consigli Infanzia Città*, których zadaniem jest kolegialne i demokratyczne zarządzanie miejskimi placówkami wczesnej edukacji. Jednocześnie jest też przyjęciem odpowiedzialności nie tylko przez tych wybranych, ale przede wszystkim przez samych wybierających (rocznie w wyborach do rad bierze udział coraz więcej rodziców. W roku 2011 głosowało 66 proc. rodziców dzieci uczęszczających do żłobków i 71 proc. rodziców dzieci przedszkolnych³⁵). W związku z zastosowaniem takiego rozwiązania sam proces przygotowywania się do wyborów jest niezwykle istotny. W miesiącach poprzedzających we wszystkich placówkach odbywają się spotkania

³⁴ C. Rinaldi, *In Dialogue with Reggio*, dz. cyt., s. 51.

³⁵ „Verbale Consiglio di Amministrazione” N. 92, 3 Febbraio 2012, <http://www.scuolenidi.re.it/allegati/VerbaleIstituzionedel3febbraio201292.pdf> (dostęp: 1.03.2016).

(*interconsigli locali*), na których zgłaszane są kandydatury do rad i w trakcie których odbywa się dyskusja nad przedstawionymi przez kandydatów projektami. Spotkania te są także okazją do omówienia bieżących spraw związanych z edukacją, generowaniem hipotez i opracowania nowych projektów edukacyjnych³⁶.

Społeczne zarządzanie, jak podkreśla S. Spaggiari, nie może być postrzegane jedynie jako jedna z możliwych form zarządzania. Jest ono również swoistą filozoficzną ideą, która przenika wszystkie aspekty doświadczenia edukacyjnego Reggio³⁷. Społeczne zarządzanie to promowanie i organizowanie takiej relacji pomiędzy rodzicami i ze społeczeństwem, która pozwala na budowanie wspólnoty, w której podmiotowości doświadcza każdy z protagonistów.

Zakończenie

Partycypacja i społeczne zarządzanie to podstawa procesu tworzenia takiej przestrzeni edukacyjnej, w którym bogate, pełne potencjału dziecko ma szansę w pełni doświadczyć swojej mocy. Przykładem takich miejsc są bez wątpienia placówki wczesnej edukacji w Reggio Emilia, w których od początku ich istnienia przymierze pomiędzy nauczycielami i rodzicami gwarantowało ich rozwój.

Podejście Reggio Emilia nie jest modelem do zaimplementowania w dowolnym kontekście edukacyjnym. Jeśli nawet przedstawiona w tekście strategia partycypacji i wynikające z niej rozwiązania uznamy za właściwy kierunek współpracy z rodzicami, to niestety nie da się go skopiować. Może jednak zainspirować nas przynajmniej do podjęcia dialogu, a to on jest przecież istotą strategii partycypacji. I choć nie jest to zadanie proste, to na pewno warte wysiłku. Jak mówił S. Spaggiari: „Partycypacja nie jest łatwym ani wygodnym wyborem. Z całą pewnością nie może być osiągnięta poprzez delegowanie jej na »Biuro ds. Partycypacji«, które komunikuje się z rodzinami za pomocą plakatów, broszur, rozmów telefonicznych, wiadomości SMS, poczty elektronicznej czy Facebooka. Partycypacja polega raczej na kreowaniu kultury społecznego zainteresowania. Taka właśnie kultura wzmacnia nasze edukacyjne doświadczenie i stawia każdego z nas w roli podmiotu konstruującego ludzką przyzwoitość, rozsiewającego nadzieję oraz promującego emancypację. (...) Oferujemy dzieciom, rodzinom oraz lokalnej społeczności okazję do zmiany i rozwoju, przeistaczając w ten sposób żłobki i przedszkola w autentyczne laboratorium pokoju i człowieczeństwa”³⁸.

³⁶ Calendario incontri interconsigli locali, http://www.scuolenidi.re.it/allegati/invitointerconsigli-localiorari_141028093016.pdf (dostęp: 1.03.2016).

³⁷ L. Gandini, *Parent Participation*, dz. cyt., s. 120.

³⁸ Tamże, s. 133.

Bibliografia

- Cagliari P., Barozzi A., Guidici C., *Ku edukacyjnemu przedsięwzięciu opartemu na partycypacji – przemyślenia, teorie i doświadczenia*, tłum. K. Gawlicz, [w:] *Demokracja i edukacja: dylematy, diagnozy, doświadczenia*, red. K. Gawlicz, P. Rudnicki, M. Starnawski, T. Tokarz, Wyd. Nauk. DSW, Wrocław 2014.
- Calendario incontri interconsigli locali, http://www.scuolenidi.re.it/allegati/invitointerconsiglilocaliorari_141028093016.pdf (dostęp: 1.03.2016).
- Dahlberg G., Moss P., Pence A., *Poza dyskursem jakości w instytucjach wczesnej edukacji i opieki*, tłum. K. Gawlicz, Wyd. Nauk. DSW, Wrocław 2013.
- Gandini L., *History, Ideas, and Basic Principles: An Interview with Loris Malaguzzi*, [w:] *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation*, red. C. Edwards, G. Forman, L. Gandini, Preager, Santa Barbara 2012.
- Gandini L., *Parent Participation in Governance of the Schools: An Interview with Sergio Spaggiari*, [w:] *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation*, red. C. Edwards, G. Forman, L. Gandini, Preager, Santa Barbara 2012. <http://www.scuolenidi.re.it/allegati/Regolamentonidiscuolinfanzia%20.pdf> (dostęp: 1.03.2016).
- Loris Malaguzzi and the Reggio Emilia Experience*, red. K. Hall, M. Horgan, A. Ridgway, R. Murphy, M. Cunneen, D. Cunningham, Continuum, London 2010.
- Mendel M., *Nauczyciel z uczniem, rodzicami i lokalną społecznością. Koncepcje partnerstwa edukacyjnego*, [w:] *Pedagogika wczesnoszkolna – dyskursy, problemy, rozwiązania*, red. D. Klus-Stańska, M. Szczepska-Pustkowska, Wyd. Profesjonalne i Akademickie, Warszawa 2009.
- Regolamento dei nidi e delle scuole dell'infanzia del Comune di Reggio Emilia*, „Verbale Consiglio di Amministrazione” N. 92, 3 Febbraio 2012, <http://www.scuolenidi.re.it/allegati/VerbaleIstituzionedel3febbraio201292.pdf> (dostęp: 1.03.2016).
- Rinaldi C., *In Dialogue with Reggio Emilia. Listening, Researching and Learning*, Routledge, London 2006.
- Soncini I., *The Inclusive Community*, [w:] *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation*, red. C. Edwards, G. Forman, L. Gandini, Preager, Santa Barbara 2012.
- The Charter of the City and Childhood Councils*, Reggio Children s.r.l., Reggio Emilia 2002.
- Una Carta per Tre Diritti*, Centro Documentazione e Ricerca Educativa Nidi e Scuole dell'Infanzia, Reggio Emilia 1995.

ADRES DO KORESPONDENCJI

ADDRESS FOR CORRESPONDENCE

Aleksandra Maj
Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu
Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej
e-mail: a.maj@uni.lodz.pl